O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI

O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH VA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK RESPUBLIKA TASHXIS MARKAZI

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarning ijtimoiy hayotga moslashishida oilaning roli

Nomli inklyuziv ta’lim orqali ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarning ota-onalari va keng jamoatchilik orasida sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirish uchun metodik qo‘llanma

Toshkent 2022-yil

Xalq ta’limi vazirligi huzuridagi O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi direktori **L.R.Gaynutdinovaning** umumiy tahriri ostida

Tuzuvchi:

S. Mo‘minov	Xalq ta’limi vazirligi huzuridagi O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi bo‘limi metodisti

Taqrizchilar:

F.Qodirova p.f.d. professor	Chirchiq DPI Maxsus pedagogika kafedrasi mudiri.
A. Kadirova	Toshkent shahar Yashnaobod tumani 77-sonli ko‘zi ojiz bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internati o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari.
S. Baturova	Samarqand viloyati Samarqand shahar 60-sonli zaif ko‘ruvchi bolalar maktab-internati o‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari.

Xalq ta’limi vazirligi huzuridagi O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi Ilmiy Metodik kengashining 2022-yil 28-iyundagi 2-sonli qarori bilan ma’qullangan.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlaydigan pedagog xodimlar va ularning ota-onalariga metodik tavsiyalar

Kirish

Farzandlarimiz uchun zamonaviy ish joylari yaratish, ularning hayotda munosib o‘rin egallashini ta’minlashga qaratilgan ishlarimizni yangi bosqichga ko‘tarishni davrning o‘zi taqozo etmoqda. Biz yoshlarga doir davlat siyosatini hech og‘ishmasdan, qat’iyat bilan davom ettiramiz. Nafaqat davom ettiramiz, balki bu siyosatni eng ustuvor vazifamiz sifatida bugun zamon talab qilayotgan yuksak darajaga ko‘taramiz. Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etishimiz lozim.

Barkamol inson, uning mehnati va turmushi, ma’naviy taraqqiyoti haqida g‘amxo‘rlik davlatimizning ustuvor masalalaridan biridir. Ayniqsa, yordamga muhtoj, ruhan va jismonan zaif bo‘lgan shaxslaming turmush tarzi, ularga maxsus ta’lim-tarbiya berish, kasbga yo‘naltirish va ish bilan ta’minlash masalalariga hukumatimiz tomonidan katta e’tibor qaratib kelinmoqda. Jamiyatimizda ta’lim sohasida tenglik, tolerantlik va insonlararo yuksak madaniyat muhitini shakllantirishda inklyuziv ta’lim kirib kelmoqda.

Barcha bolalarning ehtiyojlarini har qanday ehtiyojlarini hisobga oladigan, huquq va qobiliyatlarini hurmat qiladigan, ijtimoiy adolat hamda tenglikka erishishni maqsad qilib olgan ta’lim tizimi **inklyuziv ta’lim** deyiladi.

Undan tashqari inklyuziv ta’lim — alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta’lim oluvchilar uchun ta’lim tashkilotlarida ta’lim olishga bo‘lgan teng imkoniyatlarni ta’minlagan holda beriladigan ta’limdir.

Inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirish: Ta’lim olish uchun keng imkoniyatlarni ta’minlash hamda barcha bolalarning individual xususiyatlaridan, oldingi yutuqlaridan, tili, madaniyati, ota-onalarning ijtimoiy va iqtisodiy holatidan qat’iy nazar ta’limda muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir.

Inklyuziv ta’lim:

- alohida ta’limga ehtiyojli har bir bolaga o‘z imkoniyatini o‘zi uchun kashf etish imkonini beradi;
- alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga maslahat berish hamda ota-onalarni farzandlariga ta’lim-tarbiya berish, pedagogik texnologiyalar, ta’lim-tarbiya metod va vositalarini qo‘llash sohasida xabardorlik darajasini oshirish, ularni psixologik-pedagogik jihatdan qo‘llab-quvvatlash;
- mustaqil harakatlanish, birgalikda, hamkorlikda ishlash, o‘qish uchun keng sharoit yaratadi;
- dunyoqarashi kengayadi, hayotiy ko‘nikmalari shakllanadi;
- o‘qishga undovchi kuch paydo bo‘ladi va qiziqishlari ortadi;
- jamoada o‘zini barcha bilan bir xil his qila boshlaydi;
- yotsirash, yakkalanish kabi xususiyatlari yo‘qoladi.

inklyuziv ta’lim sinfi — maktabdagi alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning boshqa (sog‘lom) bolalar bilan teng huquqli va birgalikdagi ta’lim olishlari shaklida tashkil etilgan sinf;

boshlang‘ich tayanch korreksion sinfi — maktabda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun alohida tashkil etiladigan boshlang‘ich sinf;

Inklyuziv ta’limning maqsadi — alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun maktabda maxsus vosita va metodlarni qo‘llash orqali maxsus pedagoglarni jalb etgan holda to‘siqsiz moslashtirilgan ta’lim muhitini yaratish, ularning jamiyatga samarali moslashuvi hamda to‘laqonli uyg‘unlashuviga xizmat qiladigan sifatli umumiy o‘rta ta’lim berishni ta’minlashdan iborat.

Inklyuziv ta’limning vazifalari quyidagilardan iborat:

- rivojlanishning turli imkoniyatlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun har qanday kamsitilishni istisno qiladigan, barcha bolalarga teng munosabatda bo‘lishni ta’minlaydigan yagona moslashtirilgan ijtimoiy muhitni yaratish;

- jamoatchilik hamda ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar muammolariga nisbatan bag‘rikenglik munosabatini shakllantirish;

- ta’lim jarayonida sog‘lom bolalar bilan bir qatorda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning aqliy va ijtimoiy salohiyatlarini rivojlantirish;

- barcha o‘quvchilar uchun davlat ta’lim standartlariga muvofiq umumiy o‘rta ta’lim dasturlarini o‘zlashtirish uchun imkoniyat yaratish;

- o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, emotsional-irodaviy sohasi, bilish faoliyatini faollashtirish, ijtimoiy ko‘nikma va salohiyatini shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

- alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga maslahat yordami berish hamda ota-onalarni farzandlariga ta’lim-tarbiya berish, pedagogik texnologiyalar, ta’lim-tarbiya metod va vositalarini qo‘llash sohasida xabardorlik darajasini oshirish, ularni psixologik-pedagogik jihatdan qo‘llab-quvvatlash.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-sonli qarori hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida” 2021-yil 12-oktabrdagi 638-sonli qarorlariga muvofiq birinchi marta 2021-2022-o‘quv yilidan boshlab zamonaviy alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan bolalar uchun qulay umumta’lim maktablariga qabul qilish boshlandi. Shu o‘rinda barchamizda savol tug‘ulishi mumkin, qanday bolalar inklyuziv ta’limda o‘qiydi:

- eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar (eshitish qobiliyatining yo‘qotilishi 60 Db gacha bo‘lgan rivojlanishida qo‘shimcha buzilishlar bo‘lmagan bolalar);

- ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar (ko‘rish qobiliyatining buzilishi 0,1 gacha bo‘lgan rivojlanishida qo‘shimcha buzilishlar bo‘lmagan bolalar);

- somatik kasalliklar (psixofizik va nutqning rivojlanish darajasi yoshiga mos kelmaydigan bolalar);

- nutqida og‘ir nuqsonlar bo‘lgan bolalar (alaliya, dislaliya, afaziya, rinolaliya, dizartriya, psixik-nutqiy rivojidagi sustlik, duduqlanish);

- tayanch-harakat apparatida nuqsoni bo‘lgan bolalar (bolalar serebral falaji, skolioz, poliomiyelit, miopatiya, osteomiyelit, amputatsiya, bo‘y o‘sishining yetishmovchiligi — pakanalik);

- aqliy rivojlanishi saqlangan holda tayanch-xarakat tizimidagi buzilishi bo‘lgan bolalar;

- aqliy rivojlanishi saqlangan yoki ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar (o‘zi harakat qila oladigan yoki qo‘shimcha moslamalar va nogironlik aravachasida harakatlana oladigan bolalar serebral falaji);

- intellektual rivojlanishning potensial buzilmagan imkoniyatlari bilan ruhiy rivojlanishda orqada qolgan bolalar;

- hulq-atvor va ruhiyatning qo‘pol buzilishlarisiz autistik spektri buzilgan bolalar;

- intellektual rivojlanishi saqlanib qolingan, tutqanoq holatida bo‘lgan bolalar (agar bola antikonvulsant dorisini qabul qilganda, tutqanoq 1 oyda 1-martadan oshmagan paytda) qabul qilinadi.

Ushbu alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan bolalar orasida ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar ta’limi juda ham qiziqarli hisoblanadi.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar **ko‘ruv o‘tkirligiga ko‘ra 2** turga bo‘linadi:

1. **Total ko‘rlar** - ko‘rish o‘tkirligi 0 bo‘lgan bolalar Brayl tizimidagi yozuv asosida o‘qiydi va yozadilar.

2. **Qisman ko‘rlar**, ko‘rish o‘tkirligi 0,05 gacha bo‘lgan bolalar saqlangan ko‘rish imkoniyatidan foydalanib oddiy yozuvda o‘qish va yozishi mumkin.

Zaif ko‘ruvchilar ko‘rish o‘tkirligiga ko‘ra quyidagicha turga bo‘linadi:

1.Ko‘ruv o‘tkirligi **0, 05 dan 0, 1 gacha;**

2.Ko‘ruv o‘tkirligi **0, 1 dan 0, 2 gacha**;

3.Ko‘ruv o‘tkirligi **0, 2 dan yuqori 0, 4 gacha**.

Ko‘zi ojiz bolalar darsda o‘quv materialni asosan taktil sezish va eshitish idroki asosida o‘zlashtiradilar.

Ko‘zoynak taqib yurishi kerak bo’lgan bolalarga tegishli sanitariya-gigiena sharoitlari yaratilishi zarur. Bolaning ish o‘rni to‘g‘ri va yetarli darajada yoritilgan bo‘lishi lozim. Bola doska, jadval, kartada chizilgan tasvirlar va boshqa o‘quv materiallarini qanchalik aniq ko‘rayotganiga e’tibor beriladi. Alohida yordamga muhtoj refraksiyali bolalarning ko‘zi tez charchab qolishini hisobga olib, dars vaqtida ularga ish turlarini mumkin qadar o‘zgartirib turish, ko‘z qadash bilan bog‘liq bo’lgan ishlar, topshiriqlar hajmini g‘oyat jiddiy nazorat qilib borish talab qilinadi.

Bolalarni ijtimoiy hayotdagi jarayonlarni o‘rganishga va so‘z boyligini rivojlantirish uchun birinchi navbatda turli xil rag‘batlantirish ishlarini tashkil qilish zarurdir. Uy sharoitida mavjud bo‘lgan barcha predmetlarni ko‘rinishilari, tovushlari, hidlarini tushuntirish, hamda har holatda bolaga dalda bo‘lish kerak. Shuningdek, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarga kundalik turmush ko‘nikmalarini

qanday ovqatlanish, kiyinish, yuvish va h.k.larni muntazam ravishda o‘rgatib borish kerak.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar uchun tayanch korreksion sinfda ta’limning mazmuni va amalga oshirilishi

Ko‘zlangan asosiy vazifa-ko‘rish qobiliyati past bo‘lgan bolalarning ko‘p qirrali rivojlanishi uchun sharoit yaratish va ikkilamchi (ya’ni, asosiy zaiflik tufayli) rivojlanish nuqsonlarini yengib o‘tishi uchun ko‘maklashishdir.

Inklyuziv ta’lim sinflari va boshlang‘ich tayanch korreksion sinflarga ko‘rishda muammosi bo‘lgan (ko‘rish qobiliyatining buzilishi 0,1 gacha bo‘lgan, rivojlanishida qo‘shimcha buzilishlar bo‘lmagan) bolalar qabul qilinadi.

Total ko‘rlar - ko‘rish o‘tkirligi 0 bo‘lgan bolalar inklyuziv ta’limga qabul qilinmaydi. Brayl tizimidagi yozuv asosida o‘qiydi va yozadilar.

O‘quvchi erishgan har bir yutug‘ini yuqori baholash, qaysi analizatorida muammosi bo‘lsa boshqa analizatorining faoliyatini rivojlantirish, bolaning hayotga muhabbatini oshirish, tasodifiy sovg‘alar bilan taqdirlash, tengdoshlari orasida bolani ruhan ko‘tarish va boshqalarga alohida e’tibor berish lozim.

- Yorqin rangdagi, fondan yuqori darajada farq qiladigan va osonlik bilan talqin qilinadigan oddiy konturlarni taqdim etadigan materiallardan foydalaning.

- Vizual ma’lumotni boshqa sezgir belgilar bilan, xususan eshitish signallari bilan bog‘lash.

- O‘quvchining ko‘rinishini talab qiladigan imkoniyatlarni yaratish, masalan stakanni stol ustiga turli xil holatlarda joylashtirish, shunda o‘quvchi uni ko‘z bilan izlash holati kuzatiladi.

- Haddan tashqari tartibsizliklarni keltirib, o‘quvchini ortiqcha rag‘batlantirishdan saqlaning.

-O‘quvchilar so‘z boyligi, haqiqiy narsalar, tana harakatlari va mavhum g‘oyalar o‘rtasidagi aloqani o‘rnatishda har doim yordamga muhtoj bo‘ladi.

O‘quvchiga turli xil sharoitlarda va turli xil odamlar bilan munosabatga kirishish jarayonida zamonaviy va inovatsion aloqa tizimini ishlab chiqish kerak bo‘ladi. O‘quvchilarni eng mos aloqa tizimi sifatida nutq, imo-ishora tili, syujetli rasmlar, axborot texnologiyalari, texnika hamda texnologiyalardan foydalanish samarali natija beradi. O‘quvchilar ushbu aloqa vositalaridan qulayini tanlab olishi kerak bo‘ladi. Zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar uchun:

- ko‘rish qobiliyati past o‘quvchilar uchun fotokopiya yoki kompyuterdagi bosma va grafik materiallarni kattalashtiring.

- shaffof rasmlar, bo‘sh joylari va chekkalari yetarlicha joy bo‘lgan materiallarni tanlang.

- o‘quvchi uchun barcha sinflardagi materiallar katta bosma nashrni talab qilmaydi. Masalan, o‘quvchiga faqat matematik kitoblar, lug‘atlar va katta bosma xaritalarda kerak bo‘lishi mumkin.

- ko‘zi ojiz o‘quvchining charchagan ma’lum vaqtlarida katta bosma nashrga ehtiyoj tug‘dirishi mumkin.

- zaif ko‘ruvchi o‘quvchilar boshlang‘ich sinflarda boshqa o‘quvchilar bilan bir xil nashrdan foydalanishlari mumkin.

- 4-sinfga kelib, o‘qish materialining miqdori o‘quvchiga katta bosma nashrlardan foydalanishni boshlashi kerak bo‘lishi mumkin.

- o‘quvchi faqat bo‘sh vaqtini o‘qish uchun katta bosma kitoblardan foydalanishni yoki uyda katta hajmdagi bosma nusxasini olishni xohlashi mumkin.

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchi, o‘qituvchi-defektolog va oilaning roli nihoyatda katta bo‘ladi. **Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi:**

- Butun dunyo hamjamiyati tomonidan qabul qilingan bola huquqlariga doir xalqaro va O‘zbekistonda qabul qilingan qonunlar, qarorlarni bilishi va ularga amalga oshirishi zarur.
- Ta’lim-tarbiya jarayonini davlat ta’lim standartlariga muvofiq o‘quv reja va dastur asosida maxsus korreksion tuzatish usullaridan foydalanilgan holda olib boradi;
- Alohida ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning psixologik xususiyatlarini bilishi va ta’lim jarayonini shunga mos ravishda olib bora olishi.
- Alohida ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning imkoniyatiga mos ravishda individual yondoshuvni amalga oshirish (dars davomida va darsdan tashqari);
- Ta’lim jarayonida hamkorlikda faoliyat olib borishning samaradorlikka erishish va unda ota-onaning o‘rnini ko‘rsatib berish;
- Ta’limda zamonaviy, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish (kompyuter, monitor, tarqatma materiallar va hokazo);
- Inklyuziv ta’lim bo‘yicha rivojlangan davlatlar tajribasini doimiy ravishda o‘rganib borish, va ularning ish faoliyatida qo‘llash;
- Innovatsion bilim, malaka hamda ko‘nikmalar bilan qurollanib yurishi (har qanday vaziyatda ham qiziquvchilarning savollariga javob beraoladigan bo‘lishi);
- Alohida ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni sinf, maktab jamoasiga moslashishi uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlarni amalga oshirib borishi;
- Sinf jamoasi orasida do‘stona munosabat muhitini o‘rnatish va nazorat qilib birish.
- Doimiy ravishda o‘z ustida ishlash va tajriba almashib borish;
- O‘quvchilarning yutuqlarini baholash va yetkazish strategiyasini ishlab chiqishi lozim.

Inklyuziv boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi har doim alohida ta’lim ehtiyojli o‘quvchilar va ularning ota-onalari bilan muloqotda bo‘lishadi. Ushbu muloqot uchun ba’zi tavsiyalar:

• ota-onalar bilan muloqot o‘rnatish jarayonida sof adabiy tilda (samimiy) ochiq va muntazam ravishda muloqot qilish;

• ota-onalarni ta’lim jarayonida qanday qilib ishtirok etishlari mumkinligini tushuntirish ya’ni maktabga har qanday vaqti kelib ta’lim jarayoni kuzatib borishi, farzandini dars jarayonidagi ishtirokini kuzatishi mumkin;

• ota-onalarga bolaning milliy ta’lim dasturida qanday va qay darajada ishtirok etishini o‘rgatish (asosan yakka mashg‘ulotlarda);

• ota-onalarga tarbiya dasturlari va qo‘llab-quvvatlash guruhlariga kirish huquqini berish (sinf va maktab yig‘ilishida qatnashishini ta’minlash va ularni jalb qilish);

• ota-onalar bilan aloqa bog‘lash ya’ni: telefon yoki yozma aloqa bog‘lash, ularni qo‘llab-quvvatlash guruhi yig‘ilishlari to‘g‘risida xabardor qilish;

• qo‘llab-quvvatlash guruhi yig‘ilishlarida muhokama qilinadigan va ishtirok etadigan mavzular bo‘yicha ota-onalarga maslahatlar berish;

• yig‘ilish oldidan ota-onalarga tanishish uchun uyga maqsad va vazifalarning taxminiy loyihasini yuborish;

• maktab vakili ota-onalarni kutib olishi, ularni konferensiya zaliga olib borishi va mavzu yuzasidan tanishtirishi kerak;

• Ota-onalarning jamoa yig‘ilishida qulay bo‘lishini ta’minlash (zerikarli va ota-onalar tushunmaydigan bo‘lmasligi kerak).

Maxsus o‘qituvchi butun ta’lim jarayonida korreksion rivojlantiruvchi faoliyat olib boradi. Sinf o‘qituvchisi tomonidan o‘tilgan mavzuni mustahkamlaydi va yangi mavzu yuzasidan alohida ehtiyojli o‘quvchiga individual tarzda tushuntirib beradi.

Maxsus o‘qituvchi: o‘quvchilarning kuchli tomonlarini va ehtiyojli sohalarini aniqlash uchun diagnostik baholashni ta’minlaydi;

• o‘qituvchiga baholash jarayonida materiallar va manbalardan foydalanish borasida maslahatlar beradi;

• milliy dastur asosidagi ta’limni samarali o‘zlashtirilishida muhim o‘rindagi maxsus yondoshuvlarni amalga oshiradi;

• o‘quvchilarning bilimini nazoratini to‘g‘ri amalga oshirilishi va baholanishi uchun tavsiyalar ishlab chiqadi;

• o‘quvchilar bilan individual ta’lim dasturlarini, nuqsonlarni tuzatish (korreksiya) va ular bilan bog‘liq bola rivojlanishining o‘ziga xosliklarini bartaraf etish ishlarini amalga oshiradi;

• maktabda sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirishda ishtirok etadi;

• ota-onalar va keng jamoatchilikka maslahat beradi.

Mahalla: Keng jamoatchilik orqasida har bir oilaning ijtimoiy psixologik holatini, yashash sharoitlari o‘rganish;

Mahalladagi o‘yin maydonchalarida nogironligi bo‘lgan bolalar uchun qulay yo‘l, o‘yin maydonchalaridan foydalanish uchun maxsus panduslar, yordamchi vositalar bilan ta’minlash;

Nogironligi bo‘lgan farzandi mavjud oilaning umumiy muammolari hamda har bir oilaning xususiyatlarini, boshqalaridan farqini aniqlash;

Har bir oilaning tarixini (surunkali kasalliklar, qarindoshlar orasidagi nikoh) o‘rganish, oila a’zolarining shaxsiy xususiyatlarini, maqsadlari va umidlarini aniqlashtirish;

Nogironligi bo‘lgan bolalarni maktabdagi ta’limini samarali kechishini nazoratini olib borishda ishtirok etadi;

Nogironligi bo‘lgan oilalar uchun alohida sharoitlar yaratadi;

Ko‘p qavatli uylar hamda maishiy xizmat ko‘rsatish uchun mo‘ljallangan joylarga kirish, uchun panduslar bo‘lishini ta’minlash;

Mahallada bolalar orasida tolerantlik, do‘stona munosabat muhitini shakllantiruvchi tadbirlar olib borish;

Nogironligi bo‘lgan farzandi mavjud oilaga beg‘araz yordam bergan va hozirgi kunda hamda yordam berayotganlarni o‘rganish, ularni keng jamoatchilik vakillari bilan suhbat jarayonini kuzatish (ular jim, gapirishadi, janjallashishadi, o‘zini tajovuzkor tutishadi, ishonmaydilar va hokazo).

Oila bilan ishlashning asosiy maqsadi - Barcha oila a'zolarining (jismoniy, ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy, intellektual) shaxsiy rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, har tomonlama ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish, shuningdek bolani va oilani himoya qilish, turli omillarni bolaning shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'siridan himoya qilish.

Oilani ta'lim jarayoniga jalb qilishning afzalliklari?

• ta'lim jarayoniga qamrab olingan kunga qadar o'quvchi hayotining tarixini yetkazib bera oladi;

• o'quvchi haqidagi muhim tibbiy ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin;

• vaqt o'tishi bilan dasturlashning uzluksizligini ta'minlashga yordam berishi mumkin;

• bolaning uyga va jamiyatga bo'lgan qiziqish va intilishlari, hayotiy ko'nikmalarga oid muhim ma'lumotlarga ega bo'ladi;

• maqsad va samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin;

• uy sharoitida bolaning shaxsiy mahoratini mashq qildirish, ularni mustahkamlash, umumlashtirish va saqlash uchun imkoniyatlarni taqdim etishi mumkin.

Ota-onalar hech qachon farzandining o'zlashtirishi tushib ketishidan cho'chimasligi kerak. Odatiy shaklda maxsus maktab-internatlarda ta'lim olayotgan bolalarning ko'rsatkichlaridan inklyuziv ta'lim sharoitda o'qiyotgan bolalarning natijalari yuqoriroq chiqqanligi isbotlandi.

Maktab: Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga qamrab oladi va alohida ta'lim olish ehtiyoji bo'lgan bolalar va ularning ota-onalariga korreksion pedagogik yordam olishida va kasbga yo'naltirishda har tomonlama yordam ko'rsatadi.

Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolani o'ziga o'xshagan nogironligi bo'lgan bolalar emas sog'lom bolalar bilan birgalikda ta'lim olishiga zamin yaratadi.

Inklyuziv ta'lim haqida tushunchaga ega bo'lgan ota-onalarni endilikda inklyuziv ta'limda o'qiydigan farzandi bo'lgan oilalarga tashriflarini tashkil etish;

- ota-onalar uchun uyushma yoki o'z-o'ziga yordam guruhini tashkil etishga yordam berish (telegram guruhlari);

- ta'lim jarayonida sinfdagi biror narsani tuzatishga yoki tuzishga yordam berish uchun otalarni taklif qilish;

- maktab komissiyalari yoki yig'ilishlarida ota-onalarning vakilligini ta'minlash;

- ota-onalarga bolalar uchun sevimli mashg'ulotlarni tashkil etishda yordam berish;

- ota-onalarning o'z huquqlarini himoya qilishlarini ta'minlash, qonunchilik va xizmatlar ko'rsatishga ta'sir ko'rsatadigan jamoat tashkilotlarining ishlariga jalb qilish.

Maktabni ota-onalar bilan bevosita ishlashi:

- ota-onalar bilan navbatdan tashqari uchrashuvlarlar tashkil qilish, ular bilan ma'lumot almashish, bajarilgan va rejalashtirilgan ishlarning borishi va bolaning muvaffaqiyatlari haqida va kelajakdagi rejalarini muhokama qilish;

- ota-onalar yig‘ilishidagi har bir berilgan savol va takliflarni yozib olish va muhokama qilish;

ota-onalar uchun maxsus seminar, diolog, suhbat, rolli o‘yinlar tashkil etish;

- inklyuziv ta’lim bo‘yicha barcha ota -onalar uchun maxsus kurs tashkil etish;

- madaniy tadbirlarni o‘tkazish va uni senariysini tayyorlashda ota -onalarni jalb qilish;

- ota-onalardan inklyuziv ta’limga bo‘lgan o‘z munosabatlarini, ko‘rsatiladigan yordamdan keyingi umidlari haqida suhbatlashish.

Ota-onalar bilvosita ishlash:

- ota-onalarga har qanday sharoitda va har qanday holatlarda aniq mutaxassislar bilan bog‘lanish haqida ma’lumot berish (psixolog, o‘qituvchi, direktor, direktorning tarbiyaviy ishlar bo‘yicha o‘rinbosari);

- ota -onalar uchun maktabda yoki sinf xonasida kitoblar, uslubiy adabiyotlar ko‘rgazmasini tashkil etish;

- o‘quvchilar bilimini, o‘zlashtirish jarayonini, darsgalarga bo‘lgan qiziqishlarini, adaptatsiya holatini kuzatib borishi uchun ota-onalarga mos tarqatma materiallar tayyorlash;

- uyda ota -onalarga ham alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan o‘quvchiga mo‘ljallangan metodik adabiyaotlar tarqatish;

- ota-onlarga uy vazifasi yoki bo‘lajak tadbir, dam olish imkoniyatlari uchun yozma takliflar tayyorlash;

- ota-onalarning ehtiyoji va fikrlarini aniqlash uchun ma’lum bir grafik asosida so‘rovnomalarni yuborish;

- maktabga farzandini olib ketish uchun kelgan ota–onalarga kutish joylarida stend yoki e’lonlar taxtasini tashkil etish.

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchi, o‘qituvchi-defektolog va oilaning hamkorligidan kutilayotgan natijalar: maktabdan kattalar hayotiga o‘tishda (ijtimoiy hayotga kirishda);

• ishga joylashish imkoniyatlarida (nogironlik darajasiga qarab to‘g‘ri kasb-hunarga yo‘naltirish);

• o‘quvching shaxsiy qiziqishlarini eshitish va inobatga olishda;

• maktabni tugatgandan keyingi hayotida turar joy variantlarida;

• alohida ehtiyojli boilalarni harakatlanishidagi kunlik ehtiyojlarini qondirish uchun transport vositalarida harakatlanish tartibini singdirish;

• tibbiy yordamdan qanday foydalanish uchun;

• keyingi ta’lim (oliy ta’lim, kollej,) haqida ma’lumot berishda;

• jamoaviy dam olish va bo‘sh vaqtini samarali o‘tkazish imkoniyatlaridan foydalanishda;

• oilaviy va do‘stona munosabatlarni yo‘lga qo‘yish uchun;

• vasiylik va mustaqil hayot uchun ko‘nikmalarni shakllantirishda.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar hamda ularning ota-onalariga ko‘rsatiladigan faoliyat turlari:

Namuna sifatida ko‘rsatish faoliyati. Bu faoliyat jarayonida yutuqlarga erishgan va barcha taniydigan o‘rnak bo‘ladigan ko‘rishida muammosi bo‘lgan shaxslarni taklif qiling (ehtimol, sog‘lom o‘quvchilarga namuna bo‘laoladigan ideal shaxs ham bo‘lishi mumkin). Ular ushbu hayot yo‘lida qanday to‘siqlarga duch kelganligi va shu uchragan to‘siqlardan qanday qilib yengib o‘tish yo‘llari haqida suhbatlashiladi.

Qo‘llab-quvvatlash faoliyati. Doim esda tutishimiz lozimki, ko‘rish qobiliyati buzilgan bolalar boshqa bolalar bilan bir xil ekanligi, faqat ularda biroz ko‘rish qobiliyatida muammo bo‘lishi mumkin. Shuning uchun doim ko‘rish qobiliyati zaif bolalarni ajratib ko‘rsatishda ularni boshqalardan farq qilishdan qochishingiz kerak. Barcha bolalar singari, ko‘rish qobiliyati zaif bolalar ham maqtov va rag‘batlantirishni yaxshi ko‘rishadi. O‘qituvchi ularni qadrlashi va hurmat qilishiga ishonishlari kerak. Ular muayyan ko‘nikmalarni o‘rganishlari va asbob-uskunalar, materiallardan foydalanishlari uchun qo‘shimcha vositalardan foydalanishi mumkin. Shuningdek, to‘liq ko‘radigan o‘quvchilarga qaraganda, ba’zi mashg‘ulotlarni qiyinroq deb bilishlari mumkin. Masalan, o‘qish, yozish va maktabda harakat qilish jarayonida. Shuning uchun ko‘rish qobiliyati buzilgan bolalarni kerakli turdagi va darajadagi yordam bilan ta’minlash muhimdir.

Do‘stlar tizimini o‘rnatish. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bola birinchi marta maktabga borganda o‘zini qo‘rqib, sarosimaga tushib, yolg‘iz his qilishi mumkin. Agar siz o‘z sinfingizda “Do‘stlar” tizimini o‘rnatsangiz, bu ularning o‘zini yaxshi his qilishiga yordam beradi. Masalan, ular bolani maktab atrofida ko‘rsatishlari, bolaga maktab jadvalini tushuntirishlari, bolaga ishlarida yordam berishlari, tanaffus va tushlik paytida bola bilan birga bo‘lishlari mumkin. Shu orqali o‘quvchini maktabda o‘zini erkin tutadi va o‘ziga ishonadi. Bu munosabatni faqat ko‘rishida muammosi bo‘lgan o‘quvchi uchun emas balki sinfdagi har qanday o‘quvchi uchun ham do‘stlik tizimini yaratishingiz mumkin.

Maktabda bolalarni himoya qilish tizimini yarating. Har bir dars jarayonida kattalashtirilgan yirik shirftdagi tarqatma materiallar hamda ranglardan foydalanishga alohida ahamiyat berilshi lozim. Ya’ni to‘q qizil rangdan foydalanmaslik, iloji boricha sariq rangdan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ko‘rish qobiliyatining yetishmasligi tufayli turli xil zo‘ravonliklarga duchor bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, ko‘rishda muammosi bo‘lgan qizlar salbiy gender munosabati tufayli zo‘ravonlikka moyil bo‘lishi kuzatishlar natijasida aniqlangan. Shuning uchun biz maktablarda bolalarni himoya qilish tizimini ta’minlashingiz kerak. Bu jarayonda maktab psixologi hamda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha maktab direktori faol ishlar olib boradi.

Maktabga chiqqandan keyin ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar o‘quv dasturini o‘zlashtirishi uchun o‘zlarining vizual bo‘lmagan sezgilaridan (eshitish, teri-taktil, hidlash) foydalanish imkoniyati paydo bo‘ladi. Ko‘rish qobiliyati past bo‘lgan bolalar o‘zlarining qoldiq ko‘rish qobiliyatidan to‘g‘ri foydalanish

imkoniyatlarini ham ishga solidi. Masalan, agar ular doska yonida o‘tirsa va o‘qituvchi doskaga katta aniq harflar bilan yozsa, ularga doskani o‘qish osonroq bo‘ladi. Ko‘zi ojiz bolalar, masalan, brayl alifbosini o‘qish va yozishni o‘rganish uchun mutaxassis yordamiga muhtoj bo‘ladi. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar qulay muhitda o‘qishlari kerak. Ular xavfsiz harakatlana olashi ya’ni, o‘yin maydonchalarida hech qanday ortiqcha yotgan narsalar bo‘lmasligi lozim.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar mavjud bo‘lgan sinf xonalari har doim tinch, ortiqcha shovqunlarsiz, tartibli bo‘lishi va shu orqali ushbu o‘quvchilar tengdoshlari nima deyayotganini aniq eshita oladigan bo‘lishiga ahamiyat berilishini doim yodimizda saqlashi zarur.

O‘quvchilarda darslarning dastlabki kunlarida motivatsiya berish maqsadida:

Hamkorlik qilish. Hamma berilgan topshiriqlarni faqat ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolani o‘zi qilishiga e’tiborli bo‘ling. Boshqa tengdoshlari bilan ishlashiga sharoit yaratib bering. Bu o‘quvchining hayotiga ancha ijobiy ta’sir qiladi. Tengdoshlari bilan gaplashsin, chunki ular sizga amaliy yordam bera oladi. Bolaning ota-onasi bilan muntazam suhbatlashing. Ular sizga bola haqida foydali ma’lumotlarni taqdim etishlari mumkin, siz ham ularga foydali ma’lumot bera olasiz. Agar siz ota-onalar birgalikda ishlasangiz, bolaga “birgalikda” yordam ko‘rsatishingiz mumkin. Bola bilan gaplashing. Bu bolaning ehtiyojlarini bilishning eng yaxshi usulidir. Masalan, bola tahqirlanishi yoki sinfga borishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Ushbu ma’lumotga ega bo‘lganingizdan so‘ng, siz bolaning ehtiyojlariga javob berishingiz mumkin.

Samarali muloqot qilish. Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalar sinfda tengdoshlari nima deyotganini tushuna olishi muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, siz aniq gapirishingiz va gapirayotganda sinfga yuzlanishingiz kerak. Agar siz shunday muloqot qilsangiz, sinfingizdagi barcha bolalar foyda ko‘radi. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarda ko‘rish qobiliyati yo‘qligi yoki zaifligi hamda ota-onalarining haddan tashqari yopiq muhitda katta qilganligi, dunyoni o‘rganishga undamaganligi sababli, o‘quvchilarda ba’zi tushunchalarni tushunish qiyin bo‘lishi mumkin. Misol uchun, agar siz jirafa haqida gapirsangiz, ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchi nima haqida gapirayotganingizni tushunmasligi mumkin, chunki u jirafani hech qachon ko‘rmagan. Agar shunday bo‘lsa, jirafa haqida foydali ma'lumotlarni taqdim etishingiz kerak bo‘ladi. Misol uchun, uning uzun bo‘yini, kichkina boshi va to‘rtta uzun oyog‘i bor. Sinf xonangizga jirafa maketini ham olib kelishingiz mumkin. Sinfingizdagi ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchi boshqa o‘quvchilar qatori modelni qo‘llari bilan his qila oladi. Agar o‘quvchining ko‘rish qobiliyati past bo‘lsa, o‘quvchi (boshqa o‘quvchilar bilan birga) modelni vizual tekshirishi mumkin. Ko‘rish qobiliyati past bo‘lgan o‘quvchilar ham jirafaning katta va aniq rasmini ko‘rishdan boshqalar uchun ham foydali bo‘ladi. Ushbu turdagi o‘rganish ko‘p sensorli o‘rganish deb ataladi. Chunki siz o‘quvchilaringizni o‘rganish uchun turli xil his-tuyg‘ulardan foydalanishga undaysiz. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolani uchratganingizda u o‘quvchi haqida aniq bilib olishingiz va uning yengida kimlar borligini, bugun har kungidan ham yaxshi ekanligini aytishingiz kerak.

Undan tashqari ko‘rishda muammosi bo‘lgan bola bilan gaplashayotganda, uning e’tiborini jalb qilish uchun avvalo bolaning ismini aytishingiz kerak.

Ko‘p sensorli hissiy o‘rganish va rag‘batlantirish. Ko‘p hissiy o‘rganish ko‘rish qobiliyati zaif bolalar hamda tengdoshlari uchun ham foydali bo‘ladi. Birinchidan, ko‘rish qobiliyatidan tashqari ularda turli xil sezgilarning kuchli rivojlanganligini tan olishingiz kerak. Zaif ko‘ruvchi boalarni borliqni idrok etishga undashimiz lozim. Masalan, siz ularni kitoblardagi rasmlarga qarashga, bosma nashrlarni o‘qishga va atrofdagi dunyoni kuzatishga undashingiz kerak.

Ikkinchidan, ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarga (ya’ni, ko‘r va zaif ko‘rish qobiliyatiga ega bo‘lgan bolalar) eshitish, sezish, ta’m va hidlash orqali o‘rganish imkoniyatini berish muhimdir. Misol uchun, agar siz turli xil mevalar haqida dars berayotgan bo‘lsangiz, sinfga mevalarni olib kelishingiz mumkin. Shunda nafaqat zaif ko‘ruvchi bolalar, balki barcha o‘quvchilaringiz mevalarni ushalab ko‘rishi, ta’mi va hidini sezishi mumkin.

Doskadan unumli foydalanish. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarda doskaga yozganida ko‘rishga bog‘liq muammolar kuzatiladi. O‘qituvchisi yozgan ma’lumotlarni o‘qiyolmasligi yoki o‘qishi oson bo‘lmasligi mumkin. Shuning uchun sinf doskasiga nima yozayotganligiz aytib turishingiz kerak.

Sinfga murojaat qilayotganda orqangizni o‘girmaslikka yoki og‘zingizni qo‘lingiz bilan ushlamaslikni unutmang, chunki bu sizning o‘quvchilaringiz nima deyotganingizni eshitishga qiynaladi.

Ko‘rish qobiliyati past bolalar doskada yozganlaringizni o‘qiy olishiga ishonch hosil qilish uchun siz quyidagilarga amal qilishingiz kerak:

- doska toza ekanligiga ishonch hosil qilish;
- doskada soyalar va akslar yo‘qligiga ishonch hosil qilish;
- ma’lumotni aniq va sodda qilib ko‘rsatish;
- toza va chiroyli yozish;
- ideal holda, qora yuzada oq yoki sariq bo‘rdan foydalanish;
- doskadagi matn satrlari juda uzun emasligiga ishonch hosil qilish zarur.

Zarur bo‘lganda, bolalarni birgalikda, juftlik va kichik guruhlarda ishlashga undash maqsadga muvofiq. Masalan, matematikada ko‘zi to‘laqonli bola savollarni o‘qiy oladi, ko‘zi ojiz bola esa javob yozadi. Shu bilan bir qatorda, tabiiy fan darslarida bir guruh bolalar birgalikda tajriba o‘tkazishlari mumkin, ko‘zi to‘liq bolalar ko‘rishida muammosi bo‘lgan bola bajara olmaydigan muayyan ishlarni bajarishi mumkin (masalan, ma’lum bir suyuqlikning rangi o‘zgarganini kuzatish). Biroq, siz guruh faoliyatini tashkil qilganingizda, ko‘rish qobiliyati buzilgan bolalar hech narsa qilmasdan o‘tirishni emas, balki faol ishtirok etishlari juda muhimdir.

Mulohaza yuritish. Bola egallashi kerak bo‘lgan tushunchalarni aniqlang. Bu aniq narsa bo‘lishi kerak. O‘quvchida tizimli ravishda o‘rgating. Siz diqqat bilan rejalashtirishingiz, bolaning ish faoliyatini kuzatib borishingiz, batafsil yozuvlarni

yuritishingiz va bolaning ishlashi, rivojlanishi haqida bolaga va bolaning oilasiga yuzma-yuz va qog‘ozda ma’lumot berishingiz mumkin.

O‘qish va yozish vazifalarini moslashtirish. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar ko‘pincha cheklangan vaqt ichida katta hajmdagi matnni o‘qishga qiyinlashtiradi. Ko‘rish qobiliyati past bolalar matnni sog‘lom ko‘radigan bolalar kabi aniq va to‘liq ko‘rmaydilar. Shuning uchun o‘qituvchilar ko‘rish qobiliyati zaif bolalar uchun o‘qish vazifalarini moslashtirishlari kerak. Masalan, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolaga matnni boshqa birov o‘qib berishi yoki ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolaga kamroq o‘qish berilishi yoki tinglashi uchun matn yozib olishi mumkin. Biroq, bu ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qish topshiriqlaridan ozod qilish kerak degani emas! Ularga ham xuddi boshqa bolalar kabi o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berish kerak.

Ko‘rish qobiliyati past bo‘lgan o‘quvchilar o‘z qo‘lyozmalarini o‘qishda qiynalishi mumkin. Ushbu o‘quvchilar uchun yozish vazifalarini moslashtirishingiz kerak. Masalan, boshqa o‘quvchi ularning kotibi bo‘lishi mumkin. Ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchini yozib olish uchun magnitafon yoki telefondan foydalanishi mumkin. Sinf xonalarini qulay qilib qo‘ying. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar o‘rganish uchun eshitish qobiliyatiga juda ham qattiq suyanadilar. Shuning uchun sinfingiz “shovqinsiz” muhitda ekanligiga ishonch hosil qilishingiz kerak. Sizning sinfingizdagi barcha bolalar bundan foyda ko‘radi.

Bundan tashqari, ko‘rish qobiliyati past bolalar imkon qadar yaxshi ko‘rishlari uchun sinfingizda etarli yorug‘lik mavjudligiga ishonch hosil qilishingiz kerak. Shu bilan birga, siz bu bolalar haddan jiyod yorqin nurga duch kelmasligiga ishonch hosil qilishingiz kerak, chunki ko‘rish qobiliyati past bo‘lgan ko‘plab bolalar - ayniqsa albinizmli bolalar “fotofobik”, ya’ni yorqin nurga ayniqsa sezgir bo‘ladi. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar sinfda bemalol va xavfsiz yurishi uchun siz sinfdagi tartibsizliklarni kamaytirishingiz kerak. Ta’kidlab o‘tish kerakki, sumkalar qo‘yilgan va stullar stol ostiga surilgan. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarga kitob va jihozlar uchun yetarli joy kerak bo‘ladi. Zaif ko‘ruvchi bolalar uchun sinf oldiga yaqin o‘tirish ko‘pincha foydalidir. Bu ko‘rish qobiliyati past bolalar uchun doskani ko‘rishni osonlashtiradi. Bundan tashqari, o‘qituvchi uchun bu bolalar uchun birma-bir yordam ko‘rsatish osonroq bo‘ladi. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarni mustaqil ravishda o‘tirmaslik kerak, chunki bu orqali ular o‘zini yolg‘iz his qiladi. Buning o‘rniga, ular to‘liq ko‘radigan sinfdoshlarining yonida o‘tirishlari kerak.

Jamoat joylarida kirish imkoniyatini yarating. Ko‘rish qobiliyati zaif bolalar maktab atrofida qulay va xavfsiz sayohat qilishlari lozim. Shuning uchun siz quyidagilarga e’tibor berishingiz kerak:

• Oyoq ostidagi xavf-hatarlarni (notekis yuzalar, chuqurchalar, to‘satdan tushishlar) ustini to‘ldiring hamda tekislang;

• Yerdagi to‘siqlarni olib tashlang (masalan, toshlar, axlatlar);

• Bosh balandligidagi yoki undan pastroqdagi xavflarni (masalan, daraxtlar shoxlar, butalar, ochiq derazalar) olib tashlang;

• Zinalarda tutqichlar borligiga ishonch hosil qiling;

• Bolalar zinapoyalarni oson ko‘rishlari uchun zinapoyalar chetiga qalin chiziq chizing (sariq va yaxshi rang);

• Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ko‘rishi uchun eshik romlariga yorqin rangli lentani qo‘ying, shunda bola ularni o‘z stulini osonroq taniydi;

• Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolaning kursisining orqa tomoniga yorqin rangli lentani qo‘ying;

• Shuni ham yodda tutingki, hojatxonalar toza, ko‘rish qobiliyati zaif bolalar foydalanishi uchun qulay bo‘lishi kerak.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarni maktabga borish va qaytishida qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Buning uchun ularga yo‘lboshchi yordami kerak bo‘ladi. Yo‘lboshchi sifatida maktabdagi tengdoshi eng ma’qul hisoblanadi. Maktabga kelish va ketish davomida tengdoshi bilan sayohat qilishi, jamoat transportida yurish davomida avtobus narxini to‘lashi mumkinligi, orientatsiya va harakatchanlik mashg‘ulotlarida ast qotadi.

Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarni qo‘l motorikasini rivojlantirishga yordam berish

Nozik, mahoratli, murakkab ishlarni bajarish, poyabzal ipini bog‘lash, qalam yoki ruchka bilan yozish uchun mayda qo‘l motorikasi rivojlantirish zarurdir. Yalpi motorli ko‘nikmalar, to‘pni tepish, eshikni ochish yoki yopish kabi vazifalarni bajarish uchun tananing turli qismlaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Ba’zida ota-onalar qanday mayda qo‘l motorikasini rivojlantirish uchun qanday yordam berishni bilmaydilar. Bilsa ham ba’zida ota-onalar o‘z imkoniyatlarini yaxshi baholamaydi, chunki ularda ishonch yetarli darajada bo‘lmaydi.

Quyida mayda qo‘l motorikasini rivojlantirish uchun namunalar berib o‘tamiz:

- Stol yoki boshqa yuzalarni qo‘l bilan silash;
- Ma’lum bir idishning ichidagi narsalarni topishni his qilish;
- O‘sha idishdagi narsalarni birma-bir olib chiqish;
- Idishning bo‘sh qolganligini his qilish va tekshirish;
- Buyumni teskari holatga qo‘yish;
- O‘yin faoliyatida obyektlarni ikkala qo‘l bilan bir joyga to‘plash, masalan, minora yoki devor qurish;
- Loy yoki xamirni urib, siqib, so‘ng uni yoyib, bo‘laklarga bo‘lib kesish;
- Bolg‘a bilan urish;
- Bo‘sh turgan idishlarni suyuqlik bilan to‘ldirish va ularni bo‘shatish;
- Shimgichni (gupka) suv bilan to‘ldirishva keyin uni siqish;
- To‘pni uloqtirish va ushlash;
- arqonni bog‘lash;
- Kundalik narsalarni ikki qo‘l bilan his qilish va ularni nomlash;
- Ish stoli ustida sochilib qolgan narsalarni toppish;
- Narsalarni aralashtirish va bir xil qilib alohida-alohida ajratish;
- Ip yoki ipakni sharga yoki tutqich atrofiga o‘rash;
- Idishlarni ushlab, qopqoqlarini ochish;
- Tugunlarni o‘tkazish va yechish;
- Predmetlarni guruhlarga saralash;

- Qog‘oz va kartani yirtish va g‘ijimlash.

Dastlab mayda qo‘l motorikasini rivojlantirish uchun bolaga bitta quti beriladi va unga katta narsalarni joylashtirishdan boshlanadi. Bola bu ko‘nikmani o‘zlashtirgandan so‘ng, undan kichikroq narsalarni, masalan, stakan va bloklarni to‘plashni so‘rashingiz mumkin. Mashq bolaga:

- “yuqori”, “pastki”,-“pozitsiya so‘zlari”;
- ”katta”, “kichik” kabi "o‘lcham so‘zlari";
- "birinchi" “o‘ninchi”- “tartib so‘zlari’ kabilarni o‘rgatish imkoniyatini beradi.

Yirik predmetlar bilan mayda qo‘l motorikasi rivojlantirib dastlabki ko‘nikmalar hosil qilingandan keyin o‘quvchilardan kichik narsalarni saralashni so‘rashni boshlashingiz mumkin. Siz uyda, maktabda yoki bozorda mavjud bo‘lgan quruq no‘xat, loviya, tosh va shunga o‘xshash kundalik narsalardan boshlashingiz mumkin. Har xil turdagi narsalarni aralashtirib, o‘quvchilardan ularni alohida qutilarga, stakanlarga yoki bankalarga ajratishni so‘rang. Shuningdek, ular narsalarni o‘lchami, shakli yoki tuzilishiga ko‘ra guruhlarga ajratishlari mumkin (masalan tag‘al yoki silliq). Shuningdek, bolalarga “bir xil”, “har xil”, “katta”, “kichikroq” kabi so‘zlarni tushunishni rivojlantirish uchun ushbu mashg‘ulotlardan foydalanishingiz kerak.

Hissiy sumkalar. Moslashishga yordam berish uchun siz “hissiy sumkalar” yasashingiz mumkin. Matodan tayyorlangan kichik sumkalarni kundalik narsalar bilan to‘ldiring. Masalan, ikki qop loviya, ikki qop no‘xat va ikki qop guruch. Xaltalarning yuqori qismini tikib qo‘ying. Xaltalarni aralashtirib, bolaga bering. Boladan sumkalarni his qilishni va bir xil narsalarni o‘z ichiga olgan sumkalarga mos kelishini so‘rang.Siz dastlab oltita sumkadan boshlashingiz undan keyin asta-sekin sumkalar sonini oshirishingiz mumkin.

Shakllarni saralash. Bolada qo‘llari yordamida shakllarni tanib olish va farqlash qobiliyatini rivojlantirish kerak. Kartondan kesilgan doiralar, kvadratlar va uchburchaklar kabi oddiy shakllardan boshlashingiz mumkin. Bola katta shakllarni taniy olgandan so‘ng, siz bolaga kichikroq shakllarni berishingiz mumkin. Bolani barmoqlari yordamida shaklni aniqlashga undash kerak.

Orientatsiya va harakatchanlik. Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalar o‘z maktablari bo‘ylab xavfsiz yetib borishi va qulay sayohat qilishlari zarur. Buning uchun ular orientatsiya va harakatchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirishlari kerak. **Orientatsiya** - bu qayerda ekanligini bilish, qayerga ketayotganligini va qayerga borishini xohlayotganligini bilishdir. Ko‘rish qobiliyatini yo‘naltirish texnikasida “oq tayoqlar” dan faqat xavfsiz, tanish muhitda foydalanish mumkinligini eslatib o‘tamiz. Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalar oldindan aytib bo‘lmaydigan muhitda sayohat qilganda, (ayniqsa, ko‘zi ojiz bolalar) ko‘rish qobiliyatiga ega bo‘lgan yo‘lboshchilarga, ya’ni bir joydan ikkinchi joyga borishda yordam bera oladigan to‘liq ko‘ruvchi odamlarga muhtoj bo‘ladi.

Endi keyingi sahifada ko‘rish qobiliyatini yo‘naltirish texnikasi bo‘yicha ba’zi “**Eng yaxshi maslahatlar**” va illyustratsiyalar mavjud.

Uchrashuv va salomlashish. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar bilan gaplashayotgandan oldin unga o‘zizni tanishtiring va u bilan odatdagidek bolalalar bilan gaplashgandek gaplashing.

Bolaga qo‘lingizni ushlashni taklif qilish. Bola qo‘lingizni tirsagidan bir oz yuqorida ushlab turishi kerak, barmoqlari ichki tomondan, bosh barmog‘i esa tashqi tomondan (agar bola sizdan ancha kichik bo‘lsa, bola sizning bilagingizni yoki hatto barmog‘ingizni ushlab turishni tanlashi mumkin) Bola sizning harakatlaringizni sezishi uchun qo‘lingizni tanangizga yaqin tuting.

Birgalikda yurish. Boladan doim yarim qadam oldinda yuring. Bolaning bo‘yi yetarlicha bo‘lsa, tirsagingizdan ushlab tursin. Kichikroq bolalar sizning bilagingizni, hatto barmog‘ingizni ham ushlab turishi mumkin. Faqat ota-onalar yoki do‘stlar bolaning qo‘lini ushlab turishi mumkin. Bola uchun qulay tezlikda yuring. Bola bilan qayerda ekanligini va nima bo‘layotgani haqida gapirib borishingiz lozim.

Tor joylar. Tor yo‘laklardan o‘tayotganda, yo‘l torayganligini tushuntiring yoki bola yo‘naltiruvchi qo‘lingizni orqaga qilib uni orqangizga o‘tkazing. Bola avtomatik ravishda sizning orqangizdan yurishi kerak.

Eshikdan kirish. Eshikni oldiga kelganda yoki eshikdan o‘tayotganda eshikni “surish” yoki “tortish” kerak ekanligini ayting. Bolani orqa tomonga qo‘yib, eshikni yo‘naltiruvchi qo‘lingiz bilan oching. Bola sizning qo‘lingizni kuzatib borish uchun bo‘sh qo‘lidan foydalanib, sizdan tutqichni olishi kerak. Keyin ichkariga kirgangizdan keyin ko‘rishida muammosi bo‘lgan bola orqangizdan eshikni yopishi mumkin. Kichikroq bolalar bo‘lsa agar siz bilan birgalikda eshikni ochishingiz va yopishingiz kerak bo‘ladi.

Qadamlar va zinapoyalar. Zinapoyadan siz yuqoriga yoki pastga tushayotganingizni aytishingiz kerak bo‘ladi. Keyin qo‘lingizni bilan bolani tutqichni topishga undashingiz kerak. Bola tayyor bo‘lgach, bir qadam oldinga chiqing. Shoshilmang - zinapoyalar xavfli bo‘lishi mumkin, ayniqsa pastga tushish. Tepaga bir oz ko‘proq qadam qo‘ying.

O‘tirish. Bolaga o‘rindiqni topishga yordam berayotganda, bolani o‘rindiqqa olib boring, unga yaqinlashayotganingizda uni tasvirlab bering (masalan, stul, divan, stul). Uning balandligini ko‘rsatish uchun qo‘lingizni o‘rindiqning orqa tomoniga qo‘ying va o‘tirishdan oldin boladan qo‘lingizni kuzatib borishini so‘rang.

Yo‘llar, bardyor, tratuarga chiqish. Yo‘l chetida to‘xtab, tirbandlikni tekshiring. Agar bu xavfsiz bo‘lsa,”kesib o‘tamiz” deb ayting va eng qisqa yo‘lni bosib o‘ting. Xavfli bo‘lsa kutib turing. Undan keyin havfsiz bo‘lgandan so‘ng “hozir xavfsiz” kelinglar, kesib o‘tamiz deb aytishi lozim. Yo‘l chetida yurganda, bolani yo‘ldan uzoqroqda tuting. Ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchi sizning sinfingizga birinchi marta kelganida, siz bola bilan sinfni aylanib, unga narsalarning qayerdaligini ko‘rsatishingiz kerak (masalan, uning stoli, shkafi, eshik). Ushbu mashqni bir necha marta bajarishingiz kerak bo‘ladi, chunki bola darhol hamma narsani tushuna olmaydi. Agar bola juda kam ko‘rsa yoki umuman ko‘rmasa, ushbu mashqni bajarish uchun siz ko‘rish qobiliyatini yo‘naltirish texnikasidan foydalanishingiz kerak bo‘ladi. Siz o‘quvchi uchun oddiy, xavfsiz yo‘lni ishlab chiqishingiz kerak. Sinfning eshigi ularning stoliga yoki shkafiga hamda doskaga yaqinn bo‘lishi lozim. sinfdagi boshqa o‘quvchilar ham bolani sinf bilan tanishtirishda muhim rol o‘ynashi mumkin. Yodda tutingki, sinf xonalari yer qismi doim toza ozoda sumkalar, kitoblar va boshqa keraksiz narsalardan tozalanishi, stullar partalar ostiga qo‘yilishi va partalar o‘rtasida aniq yo‘llar bo‘lishi kerak. Xususan, zaif ko‘ruvchi bolaga yo‘laklarni osonroq ko‘rishga yordam berish uchun yo‘laklar chetiga yorqin, silliq bo‘lmagan qalin bo‘yoq chizig‘ini bo‘yashingiz mumkin. Sariq odatda yaxshi rangdir. Odatda siz birinchi va oxirgi bosqichlarni bo‘yashingiz kerak. Bundan tashqari, siz eshik ramkalarini bo‘yashingiz mumkin (yoki eshik ramkalariga yorqin rangli lenta qo‘yishingiz ham mumkin), shunda bola eshiklarni osonroq aniqlay oladi. Shuningdek, siz bolaning o‘rindig‘ining orqa tomoniga yorqin rangli lentani qo‘yishingiz mumkin, shunda bola o‘z stulini osonroq aniqlashi mumkin.

Shuningdek, siz bolani maktablardagi boshqa muhim joylar bilan tanishtirishingiz kerak bo‘ladi. Xususan, bola hojatxonalarga kirishi va undan foydalanishi kerak bo‘ladi. Biroq, hojatxonalar toza, shaxsiy, xavfsiz va foydalanuvchilarga qulay ekanligiga ishonch hosil qilishingiz kerak. (maktabdagi barcha bolalar uchun ham buning foydasi bo‘ladi). Bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchi oshgani sayin, siz unga maktab binosi bilan ko‘proq tanish bo‘lishiga yordam bera olasiz. Siz bolaga yangi marshrutlarni o‘rganishga yordam berishingiz mumkin (bir vaqtning o‘zida bitta marshrut). Masalan, sinfdan hojatxonaga va sinfdan bosh o‘qituvchi kabinetiga. Ushbu marshrutlarni o‘rganish uchun bolaga ko‘p mashq qilish va takrorlash kerak bo‘ladi. Shuningdek, bola maktablardagi turli joylarni aniqlay olishi kerak. Siz ularga bu joylar orasidagi farqlardan xabardor qilib, buni amalga oshirishga yordam berishingiz mumkin. Masalan, bir joyda:

- Muayyan ma’lum bir joyda tovushlar yoki hidlar bo‘lishi mumkin;
- Bolaning oyog‘i ostidagi yer birdan boshqacha bo‘lishi mumkin. ehtimol beton yo‘li tugab uzun o‘t yo‘l bo‘lib davom etishi mumkin.
- Bolaning qo‘llari bilan his qilishi mumkin bo‘lgan devor, o‘simlik yoki tekstura bo‘lishi mumkin

Boshqa o‘quvchilar ham bu jarayonda bolaga maktab atrofida hamrohlik qilish, ular bilan turli joylarni muhokama qilish orqali yordam berishlari mumkin.

Bolaga yo‘nalishi va harakatlanishiga yordam berayotganda, siz “chap”, “o‘ng”, “oldinga” va “orqaga” kabi asosiy “pozitsiya so‘zlarini” o‘rgatishni boshlashingiz mumkin. Biroq, bu so‘zlarning barchasini birdaniga o‘rgatmaslik kerak, aks holda bola chalkashib ketadi.

Bolalarning orientatsiya va harakat qobiliyatlarini rivojlantirishda ularning his-tuyg‘ulariga sezgir bo‘lishingiz muhimdir. Hech qachon ularning imkoniyatlarini kamsitmang. Shunga o‘xshab, siz ulardan juda tez ish qilishni so‘ramasligingiz kerak. Siz har doim boladan sizning qo‘lingizni ushlab yurishga ehtiyoji bormi yoki qo‘lingizni olmoqchimi so‘rashingiz kerak. Shuni ham yodda tutish kerakki, ko‘pgina hollarda o‘smir qiz bolani erkak o‘qituvchi qo‘lidan ushlab yoki ximzt ko‘rsatish ishlariga olib borish jarayoniga e’tiborli bo‘lishingiz kerak.

Ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarda ba’zan zarur ijtimoiy ko‘nikmalar yetishmasligi mumkin. Buning sababi, ular boshqa odamlar ijtimoiy vaziyatlarni qanday boshqarayotganini ko‘raolmasligi va shuning uchun ularning xatti-harakatlarini taqlid qilaolmasligi mumkin. Bundan tashqari, ular maktabga kelishdan oldin o‘z oilalaridan tashqaridagi odamlar bilan nisbatan kam aloqada bo‘lganlari uchun ham bo‘lishi mumkin. Maktabingizda do‘stlar tizimini o‘rnatish bu bolalarga yangi do‘stlar orttirishga yordam beradi. Shuningdek, vaqti-vaqti bilan alohida bolalar bilan tinchgina gaplashishingiz kerak bo‘lishi ham mumkin. Masalan:

• Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bola boshqalarning gaplariga e’tibor bermay, suhbat jarayoniga aralashib ketishi mumkin yoki shunga moyil bo‘lishi mumkin. Bunday holatda siz bolani boshqalarni diqqat bilan tinglashga va ularning gaplariga javob berishga undashingiz kerak;

• Aksincha, bola kamdan-kam hollarda suhbatlarga aralashishi, qo‘shishi mumkin. Bunday holda, siz bolani kamroq jim bo‘lishga undashingiz kerak;

• Bola boshqalar bilan gaplashganda, boshqalardan juda yaqin yoki juda uzoqda turishi mumkin, bunday holda, siz muloyimlik bilan bolani bir oz uzoqroqda yoki biroz yaqinroq turishga taklif qilishingiz mumkin;

• Bola suhbatlashayotganda yoki tinglayotganda boshqa odamlarga qaramasligi, ularning qarashlari unga qiziq emasdek taassurot qoldirishi mumkin. bunday holda, siz bolaga buni aytishingiz kerak. Suhbat chog‘ida, hatto ko‘rmasa ham, ularga qarashi va kerak bo‘lganda tabassum qilishi muhim.

• Og‘ir ko‘rish qobiliyati buzilgan bola, shuningdek, xayrlashish yoki bosh chayqash, rozi bo‘lish yoki rozi bo‘lmaslik uchun bosh chayqash kabi oddiy ijtimoiy imo-ishoralar va urf-odatlardan bexabar bo‘lishi mumkin, shuning uchun siz bolaga ulardan qanday va qachon foydalanishni o‘rgatishingiz kerak bo‘lishi mumkin.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rgatishda bolani har qanday yutuqlar uchun maqtash va rag‘batlantirish juda muhimdir.

Matematikani o‘rgatish va o‘rganish. Asosiy masalalar o‘qituvchilar nima qilishlari kerak? Bolalarga matematikani muvaffaqiyatli o‘rgatish uchun o‘qituvchilar quyidagilarni bajarishlari kerak:

- ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalarga amaliy mashg‘ulotlardan foydalanish uchun keng imkoniyatlar yarating ya’ni har bir ko‘rsatilayotgan predmetni haqiqiy ekanligiga va oddiyligini inobatga oling;
- bolalarning mavjud bilimlariga asoslanib matematikani bosqichma-bosqich o‘rgating;
- kerakli rejalashtirish ishlarini va tayyorgarlik jarayonini amalga oshiring.

Esda tutingki, bu bolalar ma’lum ishlarni bajarish uchun sinfdoshlariga qaraganda ko‘proq vaqt talab etadi. Shuni hisobga olib bolalar qanday qobiliyatlarga ega bo‘lishi lozim:

• atrofdagi dunyoning amaliy tajribasi orqali his qila olishi;
• kuchli va chaqqon barmoqlarini faol ishlata olishi
• muvofiqlashtirish hissi yaxshi rivojlangan bo‘lishi;
• obyektlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash, ularni his qilish qobiliyatidan foydalanish;
• mustaqil ishlash qobiliyatini oshirish;
• Faol tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirish.

Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar qanday matematik ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari kerak?

Ular: O‘lchash, baholash, hisoblash, chizish, qurilmalardan foydalanish, diagrammalarni, jadvallarni, grafiklarni tushunish va boshqalar.

Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarga matematikani o‘rgatish uchun sizga murakkab, qimmat uskunalar kerak emas. Quyida qayta ishlangan materiallardan, plastmassadan, kartondan, ipdan va hokazolardan tayyorlanishi mumkin bo‘lgan oddiy uskunalarning ba’zilarini namunalari keltirib beramiz:

• Har xil o‘lchamdagi va teksturadagi kublar, silindrlarning qattiq uch o‘lchamli shakllari;
• Uchburchak, to‘rtburchak va boshqalardan iborat kartondan kesilgan ikki o‘lchamli shakllar;
• Sanoq va oddiy qo‘shish yoki ayirish uchun turli o‘lchamdagi pegboardlar yoki doskalar yog‘och kvadratlardan yasalgan, katta (20 sm x 20 sm) yoki kichik (10 sm x 10 sm) bo‘lishi mumkin. Yog‘ochda bir yoki ikki santimetr oraliqda chiziqlar bo‘ylab teshiklarni burishingiz kerak.
• Geo taxtalar shakllar yasashda juda foydali bo‘lishi mumkin. Bular uzunligi va kengligi bo‘yicha bir santimetr oraliqda mayda mixlari bo‘lgan yog‘och taxtalardir (siz kichik bolalar uchun bo‘shjoyni ikki santimetr qilib qo‘yishingiz mumkin). Pegboardlar singari, geo taxtalar katta (20 sm x 20 sm) yoki kichik (10 sm

x 10 sm) bo‘lishi mumkin. Kauchuk bantlar tirnoqlar atrofida ishlab chiqarilgan kvadratlar, uchburchaklar, to‘rtburchaklarva boshqa shakllarga cho‘zilishi mumkin.

- O‘lchash, solishtirish uchun bir xil va turli xil uzunlikdagi yog‘och tayoqlar yoki kartonlardan shakllar yasash;
- Yog‘ochdan yoki kartondan yasalgan doiralar, kvadratchalar segmental rhamda kasrlarni teng qismlarga bo‘lish uchun foydalanish;
- 1 dan 10 gacha raqamlar qatori
- 1 dan 100 gacha bo‘lgan kvadrat

Mavjud uskunalarni moslashtirish. To‘liq ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar uchun mo‘ljallangan asosiy jihozlarning ko‘pchiligi zaif ko‘ruvchi bolalar uchun osongina moslashtirilish mumkin. Masalan, xomaki chizilgan chiziqlarni mumli qalam bilan ustidan bostirib chizishi mumkin. Ko‘zi ojiz bola uchun santimetrni ko‘rsatish uchun yog‘och o‘lchagichda kesiklar yasashingiz yoki ko‘rish qobiliyati past bolaga santimetrni oson ko‘rishu chun har ikkinchi santimetrga kvadratchalar chizishingiz mumkin. Plastmassa protraktorda har o‘ng radusda katta teshiklarni va har besh daraja uchun kichik teshiklarni burishingiz mumkin. Teshiklarga mayda tomchilarni qo‘llashingiz, bu ularni his qilishni osonlashtiradi.

To‘g‘ri chiziqlar haqida tushuncha:

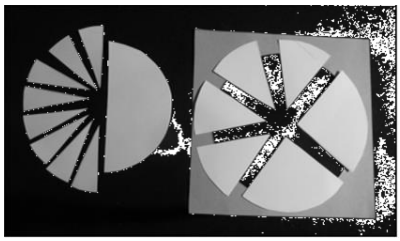
Bolalar to‘g‘ri chiziqlar haqida va ular ikki nuqta orasidagi eng qisqa masofa ekanligini tushunishlari kerak. O‘qituvchi sinfga bir uzunlikdagi arqon olib keladi. U Gulmira va uning dugonasini Shaistani sinf oldiga kelishlarini so‘raydi. Ikki dugona arqonni ikki uchidan mahkam tortadi. O‘qituvchi qolgan bolalardan arqon to‘g‘ri yoki yo‘qligini so‘raydi. Hammalari “Ha!”deb baqirishib javob beradi. O‘qituvchi Gulmira va uning dugonasiga aytadi: Endi arqonni bo‘shatib qo‘yishini aytadi. Keyin o‘qituvchi bolalardan arqon to‘g‘ri yoki qanday holatdaligini so‘raydi. Ularning barchasi “Yo‘q!” deb javob beradi. O‘qituvchi doskaga ikkita uy chizadi. Keyin u bolalardan ikkita uy orasidagi eng qisqa yo‘lni chizishni so‘raydi. Buning uchun o‘quvchi chizilgan har bir uydan bitta nuqta belgilaydi va shu ikki nuqtalar bitta to‘g‘ri chiziq bilan tutashtiriladi. O‘qituvchi uni maqtaydi va to‘g‘ri chiziq har doim ikki nuqta orasidagi eng qisqa chiziq ekanligini tushuntiradi. Keyin o‘qituvchi varaqda ikkita kichik kvadrat chizadi. Ikkita shaklni bog‘laydigan ikkita chiziq chizadi, ularning har biri ikkita joy orasidagi yo‘lni fodalaydi. Birinchi chiziq tekis yo‘lni, ikkinchisi esa qiyshiq, burilishlari ko‘p yo‘lni ifodalaydi. O‘qituvchi o‘quvchilardan qaysi yo‘ldan tezroq borsa bo‘lishini, qisqa yo‘lni so‘raydilar. O‘quvchilar to‘g‘ri chiziqni tanlaydi. O‘qituvchi uni maqtaydi va to‘g‘ri chiziq har doim ikki nuqta orasidagi eng qisqa masofa ekanligini tushuntiradi.

Raqamlar

Milliy o‘quv dasturi doirasida o‘quvchilar dastlab raqamlarga oid quyidagilarni bilib olishlari kerak: To‘plamlar, kichik to‘plamlar, oz, ko‘p, hech narsa, ortiq, kamroq, kabi tushunchalarni o‘rganishadi. O‘qituvchisi har kuni bizga tanish bo‘lgan tangalar, tugmalar, toshlar, tayoqlar, yong‘oqlar, loviya va makaron shakllari kabi turli xil kundalik narsalarni olib keladi. U boshida zeriktirib qo‘yadigan juda kichik narsalarni tanlashdan ishni boshlamasligi lozim. U narsalarni polga tushmasligi uchun keng yuzanim ustiga qo‘yadi. Mashg‘ulotni boshalshdan oldin ularni aralashtiradi. Aralashtirib bo‘lgandan keyin ularni turli xil narsalar

to‘plamiga ajratishni so‘raydi. Keyin u har bir guruhdagi predmetlar sonini sanashni aytadi.

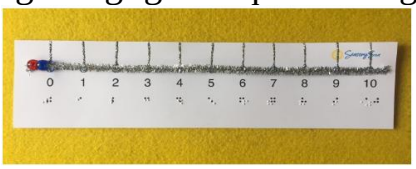
O‘quvchilar narsalarni o‘lchamini tushunishga yordam berish uchun u toshlarni o‘lchamiga ko‘ra (katta, o‘rta va kichik) yoki uzunligi bo‘yicha tayoqlarni (uzundan kaltagacha), u material bo‘lsa yog‘och yoki metall bo‘yicha, hamda tabiiy

va sun’iy narsalar bo‘yicha saralashni so‘raydi. Ba’zan o‘qituvchi o‘quvchilardan narsalarni ikkita xususiyatga ega bo‘lgan masalan, silliq va yumaloq narsalarni aniqlashni so‘raydi. Bu jarayon bolani nimaga qiziqishiga qarab o‘zi ba’zan o‘rtoqlari bilan o‘ynaydi.

Qo‘shish, ayirish, hisoblashni o‘rganish. Sanoq, qo‘shish va ayirishda yordam berish uchun o‘qituvchi har kuni olib keladigan narsalardan foydalanishda davom etadi. Ba’zan o‘qituvchi bolalarni o‘yin maydonchasiga olib chiqadi va ulardan uch, besh yoki yigirma kishidan iborat jamoalar tuzishni so‘raydi. U o‘quvchining guruhidagi bolalardan o‘z guruhida nechta bola borligini hisoblash uchun ularning ismlarini aytishini so‘raydi. U bolalarni 2 yoki 4 qatorga turishini so‘raydi. U bolalardan guruhingizda nechta o‘g‘il yoki nechta qiz borligini so‘raydi. Undan keyin guruhdan bir yoki ikkita bolani olib yana qolgan o‘quvchilardan qancha qolganini so‘raydi. Har safar u ularni sanab olishi uchun bolalar o‘z ismlarini aytishiga ishonch hosil qiladi.

O‘lchash. Bu tushunchani o‘quvchiga o‘rgatish o‘z balandligidan boshlanadi. Misol uchun u niholni oldiga boradi va uni balandligi o‘zinkidan kichik ekanligi daraxtni bo‘yi undan balandligini his qiladi. O‘qituvchi uzunlik va masofani turli usullarda o‘lchashni o‘rganadi. Masalan, qo‘lining kengligi va qo‘llarining uzunligi shuningdek, turli masofalarni bosib o‘tish orqali sinf xonalari, boshqa binolar va devorlarning uzunligini o‘lchaydi.O‘qituvchisi tayoq, ip va arqondan qanday foydalanishni ko‘rsatib beradi.

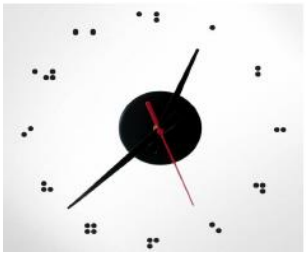

Og‘irlik. O‘qituvchi og‘ir va yengil tushunchasini ular o‘rtasidagi farqni tushunishtirishdan boshlaydi. U unga bir qop guruch va bir qop loviya berib, qaysi biri og‘irroq ekanini aytishini so‘raydi. Keyin bir qop tosh beriladi va shu qopdagi toshlarni bir xil bo‘lguncha boshqa qopni tosh bilan to‘ldirishni so‘raydi. Keyin o‘qituvchi o‘lchash uchun tarozidan foydalanish bilan tanishtiradi. O‘qituvchilar silindrga yog‘och bo‘lagini muvozanatlab, tarozi yasaydilar. Yog‘ochning har bir uchiga og‘irliklar qo‘yiladi. Yog‘ochning bir uchiga og‘ir yuk qo‘yilsa, yog‘och pastga tushadi. Buni qo‘li bilan sezadi. O‘quvchilar og‘ir va yengil atamalarni tushunishlari bilanoq, o‘qituvchisi gramm va kilogramm tushunchasini kiritadi. O‘quvchilardan narsalarning og‘irligini taxmin qilishlari so‘raladi, so‘ngra to‘g‘ri javob olish uchun tarozidan foydalanish aytiladi. O‘qituvchi o‘lchashda yordam berish uchun bir kilogramm shakar paketi kabi kundalik narsalardan foydalanadi. O‘qituvchisi bolalardan plastik qoplarga bir kilogramm qum to‘ldirishni so‘raydi, shunda ularning og‘irligi shakar paketi bilan bir xil bo‘ladi.

Sig‘im va hajm. O‘qituvchi hajmni tushunishga yordam berish uchun turli o‘lchamdagi bo‘sh plastik idishlardan ya’ni: - bir litrli, yarim litrli va chorak litrli shishalarni yig‘adi. O‘qituvchi ko‘rishida muammosi bo‘lgan va uning do‘stlaridan

chorak litrli idishlarni suv bilan to‘ldirishni so‘raydi. Keyin u Salimatadan kattaroq shishalarga qancha kichikroq butilkalarni quyish mumkinligini ko‘rishni so‘raydi.O‘qituvchi suv litrda o‘lchanishini, avtomobil va mototsikl uchun benzin litrda sotilishini tushuntiradi. O‘qituvchi kostryulkalar va qozonlarni olib keladi va o‘quvchilaridan kostryulkalar va qozonlarga qancha litr sig‘ish mumkinligini ko‘rishni so‘raydi. Keyinchalik o‘qituvchilar uning o‘quvchilariga bir litr suv bir kilogramm emasligini ham aytib o‘tadi.

Vaqt. O‘qituvchi hafta kunlarini tanishtirish asosida vaqtni tushuntirishni boshlaydi. O‘qituvchi bolalardan maktabga keladigan kunlar qaysi kunlar ekanligini va dam olish kunlarini esa qaysi kunlarni tashkil etishini tushuntiradi. O‘quvchilar shuningdek, yil davomida keladigan oylarni o‘rganadilar va o‘qituvchi ta’til oylari va maktabga kelgan oylar haqida so‘raydi. O‘qituvchi bolalar soat nechada maktabda bo‘lishlari va maktab nechada tugashi, tanaffus qachon va qancha davom etishini so‘rash orqali soatlar bilan tanishtiradi. O‘qituvchi bolalardan daqiqa qancha ekanligini taxmin qilishni so‘rab, daqiqalar bilan tanishtiradi. O‘qituvchi bir daqiqada oltmish soniya borligini tushuntirishdan boshlaydi. U soati bilan sinfga ovoz chiqarib oltmish soniyani sanaydi, bolalar ham sanashga qo‘shilishadi. Keyin o‘qituvchi bolalardan bir daqiqani hisoblashni so‘raydi. U bolalardan bir daqiqa o‘tdi deb o‘ylashganda, jimgina o‘zlariga hisoblashni va qo‘llarini ko‘tarishni so‘raydi. Bolalar soat va daqiqalar haqida tushunchaga ega bo‘lgach, vaqtni aytishni o‘rganadilar.

Pul. O‘qituvchi o‘quvchilarga pulni o‘rganish muhimligini tushuntiradi. Pulni sanashni o‘rgangach, o‘qituvchi matematika darslarida haqiqiy tangalar va eslatmalardan foydalanib, qo‘shish va ayirishni tushunishga yordam beradi. U O‘quvchilardan ota-onalari sotib oladigan turli xil ovqatlar va turli xil narsalarning narxini qanchalik bilishlarini so‘raydi. O‘qituvchilar turli xil narsalarni sotib olish uchun sotuvchiga qancha berish kerakligini va qancha pulni qaytarib olishini aniqlashda yordam berish uchun haqiqiy tangalar va qog‘ozlardan foydalanadilar. O‘qituvchi ota-onalarga farzandini bozorga borganda pulni to‘lashda ishtirok etishini so‘raydi.

Sport va o‘yinlar. Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalar uchun jismoniy tarbiya juda muhimdir. Jismoniy mashqlar va harakat ularning sog‘lom bo‘lishiga yordam beradi. Sport bilan shug‘ullanish ham ularga katta zavq bag‘ishlaydi, shu bilan birga sinfdoshlari bilan muhokama qilishlari mumkin bo‘lgan narsalarni beradi. Bundan tashqari, jismoniy tarbiya ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalarga o‘z maktablari va jamoalari atrofida xavfsiz va ishonchli harakatlanish uchun muhim bo‘lgan asosiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Afsuski, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan ko‘plab o‘quvchilar jismoniy tarbiya fanidan chetlashtirish holatlari kuzatiladi. chunki ularning o‘qituvchilari ularni qanday kiritishni bilmaydi. Jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarga o‘z tanasining holatini nazorat qilishni va ularni xavfsiz va muvofiqlashtirilgan tarzda kosmosda harakatlantirishni o‘rganishga yordam beradi. Ko‘rish qobiliyatiga ega bolalar bu ko‘nikmalarni taqlid qilish orqali o‘rganishlari mumkin. Ular boshqa bolalarning

yugurish, sakrash yoki ko‘tarilish usullarini ko‘rishlari mumkin va buni o‘zlari ham ko‘rib tomosha qilib qilishlari mumkin, boshqalarning qilgan ishlaridan yaxshiroq bo‘lishi uchun esa mashq qilishlari mumkin. Ko‘rish qobiliyatiga ega bo‘lgan bolalar ushlashni, otishni, dumalab tushishni, sakrashni va o‘tishni o‘rgatmasa ham ko‘rib o‘rganadilar. Ko‘rish qobiliyatini yo‘qotgan ko‘plab bolalarga o‘z tanalarini qanday qilib to‘g‘ri harakatlantirishni o‘rgatishlari kerak va o‘zlariga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash uchun dalda kerak bo‘ladi. Jismoniy tarbiya darslarida ishonch bilan harakat qilishni o‘rganish uchun ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar birinchi navbatda jarohatdan qo‘rqmasdan xavfsiz harakatlana olishlarini bilishlari, shuningdek, ularga ko‘rsatma berishda ishlatiladigan so‘zlarni ham tushunishlari kerak. Masalan, ular aylsana, burilish yoki aylanish kabi harakatli so‘zlarini tushunishlari kerak. Ular oldinga, orqaga, yon tomonga, diagonal va yuqoriga va pastga yo‘nalish so‘zlarini tushunishlari kerak. Agar siz ko‘rish qobiliyati zaif bolaga asosiy jismoniy ko‘nikmalarni o‘rgatsangiz,o‘zingizgaq uyidagi savollarni bering:

- men bolaga faoliyat olib borilayotgan hududni o‘rganish va tushunish imkoniyatini berdimmi?
- bola ko‘proq ishonch bilan harakatlanishi uchun maydonni kichikroq qilish kerakmi?
- bola nima bo‘layotganini eshitishi uchun tinchroq bo‘lishi kerakmi?
- bola atrofdagi narsalarni ko‘rishi uchun ko‘proq yorug‘lik bo‘lishi kerakmi?
- bolaga qanday yordam kerak bo‘ladi?
- yordamchilar nima qilishlari kerakligini va nima qilmasliklarini tushunishadimi?
- mashqni bajarish uchun bola qanday so‘zlarni tushunishi kerak? Masalan, qiladi, tushunadi, chap, o‘ng, yuqoriga, pastga, ustiga, ostida, orasida va orqali kabilar. Agar bola to‘p kabi jihozlardan foydalanayotgan bo‘lsa, men bolaning to‘pni ko‘rishini yoki eshitishini osonlashtira olamanmi? To‘p kattaroq yoki yumshoqroq yoki yorqinroq rangda bo‘lishi kerakmi?

Otish va ushlash tushunchalarini hosil qilish. Ko‘rishda muammosi bo‘lgan bolalar narsalarni otish va ushlash imkoniyatiga doim muhtoj bo‘ladi. Ular o‘tirgan holda boshqa bolaga to‘pni otishdan boshlashlari mumkin. Buni juftlikda, keyin esa bolalar davrasida bajarish mumkin. To‘pni qabul qilgan bola otishdan oldin uloqtiruvchiga o‘z ismini aytib baqirishi kerak, shunda uloqchi ularning qayerdaligini bilib oladi. Keyin hajmi katta to‘pdan foydalanishni boshlash lozim. To‘pni tanlayotganda iloji boricha yorqin rangga ega bo‘lgan va aylantirilganda ovoz chiqaradinini tanlang. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bola keyin ob’yektlarni nishonga tashlashni o‘rganishi mumkin. Misol uchun, bola bo‘sh qutilar guruhiga to‘pni ota oladi. Siz buni jamoaviy o‘yinga aylantira olasiz va bolalardan qancha qutini yiqitganliklari haqida ma'lumot olishlarini so‘rashingiz mumkin. Sinfdoshlardan biri ko‘rish qobiliyati zaif bola qayerga mo‘ljalga olish kerakligini bilishi uchun qutichalardan birini urishi yoki shitirlatishi mumkin. Boshlash uchun siz ko‘rish qobiliyati zaif bolaga mo‘ljalni yaqinlashtirish orqali nishonga otishni moslashtirishingiz kerak bo‘lishi mumkin, chunki bolaga aniqroq bo‘lganda

masofani asta-sekin oshiring. Koʻrishda nuqsoni boʻlgan bola uchun dastlab ushlash qiyin. Dastlab ular toʻp qachon otilganini va qachon kelishini bilishlari kerak. Bolaning ismini chaqirish bilan boshlash yaxshi natija beradi, keyin esa toʻpni bolaga boradigan yoʻlda bir necha marta sakrab tushishi uchun uloqtiring. Bu bolaga toʻpning joyini aniqlashga va toʻpning harakatini kuzatishga yordam beradi. Biroz vaqt oʻtgach, bola toʻpni ushlay olishi kerak. Agar siz tovush chiqaradigan toʻpdan foydalansangiz juda ham yaxshi yordam beradi. Siz jamoaviy oʻyinlar orqali asosiy toʻp koʻnikmalarini oʻrgatishingiz mumkin. Siz bolalarni bir-biridan bir necha metr masofada ikkita parallel chiziqqa joylashtirishingiz lozim. Bunda har bir bola oldingisidan bir qoʻl uzunligida joylashadi. Har bir jamoada toʻp boʻladi. Oʻyinning maqsadi toʻpni loji boricha tezroq chiziq boʻylab qaytarishdir. Chiziq oxiriga yetganda, oxirgi odam toʻp bilan chiziqning old tomoniga yuguradi va toʻpni yana qaytarib berishni boshlaydi. Oʻyinni boshlagan shaxs toʻp yoki buyumni ushlab yana oldinda turguncha davom etadi. Birinchi boʻlib yakunlagan jamoa gʻolib hisoblanadi. Turli xil holatlarni qamrab olish uchun har safar oʻyinni oʻzgartirishingiz mumkin. Misol uchun, siz bolalarga toʻpni orqada turgan bolaga qaytarish uchun oʻtish paytida oyoqlarini harakatsiz ushlab turishlari va orqalarini burishlari kerakligini aytishingiz mumkin. Keyingi safar oʻyinni oʻynaganingizda, bolalar toʻpni boshlari orqali orqaga oʻtkazishlari mumkin. Shu bilan bir qatorda, siz har doim oyoqlarini harakatsiz ushlab turgan holda, toʻpni oyoqlari orasidan uzatishni soʻrashingiz mumkin.

Yugurish. Toʻliq koʻrish qobiliyatiga ega boʻlgan bolalar toʻgʻri chiziqda yugurishni nisbatan oson oʻrganadilar, chunki ular qayerda va qayerga ketayotganini koʻraoladilar. Biroq, koʻrishda nuqsoni boʻlgan bolalar toʻgʻri chiziqda yugurishni qiyinlashtiradi. Shuningdek, ular qoʻl va oyoqlarini qanday qilib samarali harakatlantirishni oʻrganish uchun amaliyotga muhtoj boʻladilar va ular yugurish paytida ularga zarar etkazmasliklariga ishonch hosil qilishlari kerak. “Koʻruvchi qoʻngʻiroqchilar” koʻrish qobiliyati zaif bolalarga ishonchli yugurishga yordam beradi. Chaqiruvchi yuguruvchining ismini qayta-qayta qichqiradi. Masalan, koʻrish qobiliyati zaif boladan olti qadam oldinda turgan qoʻngʻiroq qiluvchi tomon yugurishni soʻrashi mumkin. Asta-sekin masofa sifatida uzaytirilishi lozim. Asta-sekinlik bilan bolaning ishonchi ortadi. Kattaroq bolani 50 metrga yugursa ragʻbatlantirish mumkin, chunki qoʻngʻiroq qiluvchi 25 metrda turib, ikkinchi qoʻngʻiroq qiluvchi esa marraga yetib boradi. Asta-sekin bu masofalarni oshirish mumkin. Yugurish hech qanday toʻsiqlar boʻlmagan tekis, ochiq maydonda amalga oshirilishi kerak. Boshqa paytlarda, koʻrishda nuqsoni boʻlgan bolalar, ayniqsa, poygada yugurayotganda, koʻrish qobiliyatiga ega boʻlgan qoʻllanma bilan yugurishlari kerak boʻladi. Yugurish bu bolalarga masofa va tezlikni tushunishga yordam beradi.

Sakrash. Koʻrishda nuqsoni boʻlgan baʼzi bolalar oldinga sakrash tajribasiga umuman ega boʻlmaydi. Bolalarni tik turgan joydan bir vaqtning oʻzida ikkala oyoq bilan oldinga sakrashni oʻrgatishdan boshlash, ehtimol, eng oson yoʻldir. Baʼzi bolalar uchish va qoʻnish paytida tizzalarini bukishni oʻrganishlari kerak va ularga qanday qilib oldinga sakrash kerakligini koʻrsatish kerak. Keyin ular arqon yoki tayoq boʻlagi kabi sobit chiziq orqasidan sakrashni boshlashlari mumkin.

Bu foydalidir, chunki siz bolalarga masofani tushunish va ular qanday yaxshilanayotganini ko‘rish uchun o‘zi sakrashlarini o‘lchashga jalb qilishingiz mumkin.

Jamoa o‘yinlari. To‘g‘ri moslashtirib tanlangan jamoaviy o‘yinlarda ko‘rish qobiliyati zaif bolalar ishtirok etishlari mumkin. Bu jarayonga moslashuvning ikki turi mavjud: Birinchidan, siz o‘yin qoidalarini bolaga moslashtira olasiz, ikkinchidan, o‘yin uchun ishlatiladigan jihozlarni moslashingiz mumkin.

Masalan, basketbol o‘ynaganda:

- Qoidalarni shunday o‘zgartirishingiz mumkinki, jamoa to‘pni otib o‘ynash jarayonida hech bo‘lmaganda bir marta to‘pni uzatgan taqdirdagina savatga tushurishi mumkin. (Bu ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolaning o‘yinga kiritilishda ishonch hosil qiladi.)
- Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o‘yinchilarning atrofida bir metrli zona borligini aytishingiz mumkin va bu zonaga hech kim kiritilmaydi. (Ushbu moslashuv maydon hosil qilish deb ataladi va ko‘plab jamoaviy o‘yinlarda qo‘l keladi. Bu ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolaga jismoniy aloqa yoki aralashishdan xavotir olmasdan to‘pni ushlab olish va uzatish ko‘nikmalariga diqqatini jamlash imkonini beradi).
- Aytish mumkinki, har bir pasda keyingi o‘yinchiga yetguncha bir marta sakrab o‘ting. (Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bola to‘p sakraganda uni eshita oladi.)
- Ovoz chiqaradigan to‘p bilan o‘ynashingiz mumkin.
- Siz “savat”ni kattaroq qilishingiz mumkin – masalan, maqsad sifatida kottaroq savatdan foydalanish.
- Ko‘rish qobiliyati past bolaga jamoadoshlarini tanib olishini osonlashtirib, bir tomoniga matodan yasalgan oq futbolkalar yoki boshiga oq bog‘ichlar bersangiz bo‘ladi.

Futbol ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ko‘pincha zavqlanadigan o‘yinlardan biridir. Futbol o‘ynash uchun ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar yugurish, to‘xtash, boshlash va yo‘nalishni o‘zgartirish imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak bo‘ladi. Mashg‘ulotda bunga tayyorgarlik ko‘rish uchun ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bola mohir ko‘ruvchi jamoadoshining orqasida qo‘llarini jamoadoshining yelkasiga qo‘yib, bir qo‘l uzunligida turishi mumkin. Bola sherikning harakatini kuzatib boradi, chunki ular o‘yinda bo‘lgani kabi to‘psiz yon tomonga, oldinga va orqaga qisqa harakatlar qiladi. Buni bir muncha vaqt bajargandan so‘ng, bola o‘zgaradi. Yordamchilar “tez o‘ngga” yoki “chapga orqaga” kabi yo‘nalishlarni ayrtishi mumkin. Harakatlar asta-sekin tezlashadi va bir metr yugurishdan uch metrgacha cho‘ziladi. Darvozabondan tashqari barcha o‘yinchilar, ko‘rish qobiliyatini yo‘qotish darajasidan qat’iy nazar, ko‘r ko‘rona-bog‘lanishadi. Shirillagan yoki jiringlagan tovush chiqaradigan to‘plar ishlatiladi. O‘yinchilar to‘pga chiqishda “voy”, “bor” yoki shunga o‘xshash narsalarni aytishlari kerak; bu boshqa o‘yinchilarni o‘z pozitsiyalari haqida ogohlantiradi.

To‘p bilan ishlash. To‘pni ko‘rish qobiliyati zaif bolaning yon tomonlarida o‘tkazishdan boshlashi lozim. O‘qituvchi yoki murabbiy bolaga ko‘rsatmalar beradi,

masalan, “chapga o‘ting” .Bola to‘pni qo‘llari bilan to‘xtatib, keyin uni orqaga qaytarishi kerak. Bolaning mahorati rivojlangan sari, to‘p tezroq aylanadi. Bola buni ishonch bilan bajara olsa, siz to‘pni bolaning oyog‘iga aylantira olasiz va bolaga to‘pni oyoqlari bilan qanday to‘xtatish va nazorat qilishni o‘rgatishingizva keyin uni murabbiyga qaytarishingiz mumkin. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bola jarima to‘pidan qaytarizni ham mashq qilishi mumkin. Agar bolaning ko‘zi ojiz bo‘lsa, uni tepishdan oldin darhol qo‘llari bilan to‘pni qo‘yib, qayerda ekanligini aniq bilishi uchun to‘pning yonida bir oyog‘i bilan turib, egilib, to‘pni qo‘yishga undash. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning futbol o‘yinida ishtirok etishiga yordam berish uchun siz barcha o‘yinchilarni qo‘llarini sherik bilan bog‘lab, juft bo‘lib o‘ynashga taklif qilishingiz mumkin. Bunday o‘ynaganingizda,barcha o‘yinchilar harakatlarini bir-biriga moslashtirish uchun ko‘p harakat qilishlari kerak.

Xavfsizlik masalalari. Jismoniy tarbiya darslarida xavfsizlik barcha bolalar uchun muhim bo‘lsada, ko‘rish qobiliyati zaif bolalarga alohida g‘amxo‘rlik talab qiladi. Xususan, siz sport bilan shug‘ullanayotganda ular qoqilib ketish yoki yugurish xavfi yo‘qligiga ishonch hosil qilishingiz kerak. Shuni ham yodda tutish kerakki, ko‘rish qobiliyati zaif bolalarning ozchiligi boshlariga zarba berish natijasida ko‘rish qobiliyatini yo‘qotishi mumkin. Bu, masalan, glaukoma yoki og‘ir miyopiya bo‘lgan bolalarga tegishli. Ko‘rish qobiliyati buzilgan bolalarga jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini o‘rgatishda siz bosh jarohati bo‘lishi mumkin bo‘lgan harakatlardan qochishingiz kerak. Iloji bo‘lsa, ko‘rish qobiliyati buzilgan bolaning sport mashg‘ulotlarid aishtirok etishi bilan bog‘liq xavf bor-yo‘qligini shifokordan so‘rashingiz kerak.

Barcha ixtisoslashtirilgan uskunalarda bo‘lgani kabi, kompyuterlar yoki smartfonlar uchun zarur bo‘lgan maxsus dasturiy ta’minot juda qimmat bo‘lishi mumkin. Biroq, ko‘pincha tizimga juda qobiliyatli dasturiy ta’minot o‘rnatilgan alternativalar mavjud. Misol uchun, ekranni o‘qish dasturi (kompyuter monitorida matnni ovoz chiqarib o‘qiydi).

Ushbu qurilmalar ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchilar uchun o‘rnatilgach,ular internetda mavjud bo‘lgan juda ko‘p materiallardan, shuningdek, ko‘rish qobiliyatiga ega tengdoshlari bilan bir xil darajada mustaqil ravishda o‘qish, muloqot qilish va hujjatlarni yozish imkonini beruvchi vositalardan foydalanishlari mumkin.

Xulosa

Yurtimizda kundan kunga ta’lim sohasiga juda ham katta e’tibor berilmoqda. Shular qatorida alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan bolalar ta’limi ham chetda qolib ketgani yo‘q. 2021-2022-o‘quv yilidan yoshlab umumta’lim maktablarida inklyuziv ta’lim joriy qilinib alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan bolalarni ham qamrab olinayotganligi buning yaqqol dalilidir. Bunday bolalar orasida ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar eng qiziqarli va o‘zgacha yo‘nalish hisoblanadi. Chunki ular sog‘lom o‘quvchilar ilg‘ay olmaydigan tovushlarni, nozik qirralarni mayda qo‘l motorikalarini his qilaolishadi. Ushbu bolalarni oiladan boshlab toki ijtimoiy hayotga qo‘shilib ketguniga qadar ularga har tomonlama qo‘llab-quvvatlash kabi vazifalarni bajaradi. Ularni sayrga chiqishi, jamoat joylarida tor yo‘laklarda ham maktab ichida faol harakatlanishi uchun ularga tushuntirish ishlarini olib borish ota-onalariga tushuntirish ishlarini olib borish zarur. Ushbu qo‘llanmada orqali inklyuziv ta’lim orqali ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalarning ota-onalari va keng jamoatchilik orasida sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirish hamda turli xil zo‘ravonlikni oldini olish maqsad qilib olingan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya byerish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-son qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabr “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi №-638-sonli Qarori.
4. Inklyuziv umumta’lim maktablari kamsituvchi munosabatlariga qarshi kurashish va jamoalarda qo‘llab-quvvatlovchi muhitni yaratish, inklyuziv jamiyat qurish va barchaga ta’lim byerishning eng samarali vositasi sifatida Salamanka bayonoti. (Ispaniya), 1994-yil 7-10-iyun.
5. “Dakarskie ramki deystviy”- Senegal, 2000-yil 26-28-aprel.
6. “Inclusive teaching and learning for children with visual impairments” Teachers guide - Guy Le Fanu 2018.
7. U.Fayziyeva va boshqalar. “Tiflopedagogika” o‘quv qo‘llanma, “Sano-Standart” nashriyoti, Toshkent-2011.
8. “Inklyuziv ta’limning dolzarb masalalari: muammo va ularning echimlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konfyerensiya matyeriallari to‘plami. “Lesson-Press” nashriyoti, Toshkent-2021.
9. www.ziyonet.uz;
10. www.pedagog.uz;
11. www.klex.ru;
12. www.window.edu.ru;
13. https://eduportal.uz.

Mundarija

1. Kirish;

2. Ko‘rishida muammosi bo‘lgan bolalar uchun tayanch korreksion sinfda ta’limning mazmuni va amalga oshirilishi;

3. Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarni qo‘l motorikasini rivojlantirishga yordam berish;

4. Xulosa;

5. Foydalanilgan adabiyotlar.